

Kavinės, restoranai, barai Šiaulių karinės įgulos kontekste XX a. ketvirtajame dešimtmetyje

Simonas STRELCOVAS
Šiaulių universitetas

Pagrindinės sąvokos: *kavinė, baras, restoranas, viešbutis, Šiauliai, karinė įgula.*

Įvadas

Ko gero, pirmiausia, kas ateina į galvą, kada išgirstame žodžius *kavinė, baras, restoranas* – tai kavos, apynių, tabako, virtuvės vaizdiniai, susieti į harmoningą paveikslą, prasidedantį garuojančios kavos puodeliu, besikeičiančiu į aprasojusį alaus bokalą, palaipsniui pereinantį į plevenantį aromatingą pypkės dūmą. Viešas paslaugas teikiančios įmonės, tokios kaip nakvynės namai, smuklės, pakelės užiegos, skaičiuoja ne vieną šimtmetį ir yra nuėjusios ilgą įvairių transformacijų kelią, nesunkiai tapatinamą su Pelenės istorija. Juk ištisa virtinė Londono ar Paryžiaus viešbučių, alinių ar vyninių XVIII a. buvo skurdūs šiandieninių megapolių priemiesčių statiniai, šiandien galintys didžiulis ne tik ilgaamžė istorija, bet statusą rodančiomis žvaigždutėmis. Tačiau šioje vietoje, ko gero, tikslinga būtų padaryti pauzę ir apsibrėžti tyrimo objektą ir iš to išplaukiančią tokio tyrimo problematiką.

Kaip nesunkiai galima suprasti iš straipsnio pavadinimo, tyrimas geografinė prasme tiesiogiai susijęs su Šiaulių miestu. Lokalizuojant vietovę, tai būtų miesto centrinė dalis, apimanti Vilniaus, Dvaro, Aušros alėjos ir P. Višinskio gatvių formuojamą stačiakampį. Šių gatvių suformuotoje erdvėje sukosi visas viešasis ir kultūrinis Šiaulių gyvenimas Pirmosios Respublikos laikotarpiu. Todėl nereikėtų stebėtis, kad būtent ši erdvė, kurioje buvo gausu valstybinio ir savivaldos lygmens institucijų, labiausiai traukė miestiečius. Didžiausios, prašmatniausios ir moderniausios to laikmečio kavinės, barai ir restoranai veikė būtent šiame traukos centre. Tačiau pastarosios maitinimo ir nakvynės paslaugas teikiančios įmonės šiame tyrime atlieka veiksmo vietos vaidmenį.

Veikėjas šiame tyrime dėl neįprastos civiliui gyventojui statutinės prigimties yra kiek sudėtingas. Pirmosios Lietuvos Respublikos kariuomenė išgyveno garbingą ir kupiną išbandymų laikotarpį. 1918 m. pabaigoje sukurta iš patriotiškai nusiteikusių gyventojų ir garbingai apgynusi valstybingumą, Lietuvos kariuomenė XX a. trečiojo dešimtmečio antroje pusėje aktyviai įsitraukė į valstybės valdymo peripetijas. Dar ir šiandien kyla daug karštų diskusijų dėl kariuomenės dalyvavimo

1926 m. perversme, o diskutuojančios pusės pateikia vis įvairesnių argumentų. Vis dėlto reikėtų pasakyti, kad nurimus Nepriklausomybės kovoms, Lietuvos karinės pajėgos palaipsniui perėjo prie ramesnio ir sėslesnio gyvenimo. Šiauliuose, kaip trečiame pagal dydį mieste, buvo dislokuotas ne vienas tūkstantis karių, priklausiusių skirtingoms kariuomenės pajėgoms. Laisvu nuo tarnybos metu kariai ir karininkai mielai lankydavosi mieste įsikūrusiose maitinimo ir nakvynės paslaugas teikiančiose įmonėse.

Aptariamas tyrimo laikotarpis – XX a. ketvirtojo dešimtmečio vidurys. Tiksliau sakant, trumpas 1935–1937 m. periodas. Pastarąją ribą nubrėžė rasti ir tyrime panaudoti archyviniai šaltiniai. Nederėtų klaidingai suprasti, kad trumpas periodas gali būti netinkamas išsamesniems tyrimams atlikti. Nereikėtų užmiršti, kad pastaroji kelerių metų (1935–1937) riba turi savotiško ramybės iliuzijos žavesio. Valstybės užsienio politikoje iki 1938–1939 m. ultimatumų išbandymų buvo likę vieneri metai. Valstybės viduje A. Smetonos prezidentavimas skaičiavo antrą dešimtį ir atrodė nepajudinamas, neturintis rimtesnių alternatyvų. Kol kas taikus gyvenimas buvo kupinas kasdienio ir neslegiančio šurmulio, miestuose duris atverdavo vis naujos kavinės, barai ir restoranai. Kariuomenė gyveno taikos meto gyvenimą, todėl didelį skaičių lankytojų tokiose vietose sudarydavo kariškiai. Kaip ir visiems žmonėms, nepaisant jų užimamų pareigų ar visuomeninio statuso, pasitaiko neprideramai pasielgti, taip ir kariuomenės atstovai patekdavo į keblias situacijas. Tačiau jei civiliui gyventojui netinkamas elgesys viešojo vietoje gali kelti nemalonių prisiminimus, kariuomenės, kaip statutinės organizacijos, atstovui toks elgesys yra neleistinas ir griežtai baustinas. Ir kas svarbiausia – tai fiksuojama raštu: pranešimas vyresniajam karininkui, pastarojo raportas dalinio vadui ir t. t. Kariuomenėje viskas tvarkoma raštu, todėl ir tyrimas buvo atliktas remiantis Lietuvos centriniame valstybės archyve¹ esančiomis bylomis, kuriose buvo aptikti karinės Šiaulių įgulos karių pėdsakai Šiaulių miesto kavinėse, baruose, restoranuose ir viešbučiuose.

Šiaulių miestas ir Šiaulių karinė įgula XX a. ketvirtajame dešimtmetyje

XX a. pradžioje buvęs nykus kaip ir daugelis kitų Rusijos imperijos provincijos miestelių, Šiauliai, palankiai susiklosčius aplinkybėms, ėmė augti kaip ant mielių. To priežastimi, ko gero, nesunkiai būtų galima įvardyti ir Ch. Frenkelio odos fabriko veiklą, Rusijos imperijos gyvavimo paskutinį dešimtmetį, Vilniaus problemą ir Kauno, kaip Laikinosios sostinės, statusą Pirmosios Respublikos laikotarpiu. Be to, Klaipėda, nepaisant sėkmingo prijungimo 1923 m., taip ir netapo tikru, visiškai integruotu lietuvišku miestu. Todėl Šiauliai buvo didžiausios apskrities centras ir tam tikra prasme ėjo iš karto po Kauno. Visa tai davė rimtą postūmį miesto plėtrai tiek demografinė, tiek ir urbanistine prasmėmis.

¹ Lietuvos centrinis valstybės archyvas – toliau LCVA.

1 lentelė

Statistiniai Šiaulių miesto duomenys 1932 m. sausio 1 d.*

Gyventojų skaičius	22 996
Gyventojų tankumas	958 gyventojai 1 km ²
Pramonės įmonių skaičius	129 mieste ir apskrityje
Pramonės įmonės darbininkai	2877 mieste ir apskrityje
1000 gyventojų tenka darbininkų	Lietuvoje 8 Šiaulių mieste ir apskrityje 13
Nusikaltimų	1974
1000 gyventojų tenka nusikaltimų	Lietuvoje 27 Šiaulių mieste ir apskrityje 71

*Lentelė parengta remiantis *LCVA*, 1932.

XX a. ketvirtajame dešimtmetyje Šiauliuose veikė daug gamybos įmonių, formavosi darbininkų priemiesčiai ir jų savita kultūra. Miesto centras, kuriame tradiciškai buvo įsikūrusios bemaž visos valstybinės įstaigos, kainos ir aptarnavimo kokybės santykio atžvilgiu užėmė prestižinę vietą. Viešojo maitinimo ir nakvynės įmonių skaičius Šiaulių miesto centre XX a. ketvirtajame dešimtmetyje iš tiesų išpūdingas – per penkias dešimtis (plg. *Telefono sąrašas 1933 m.* ir *Telefono sąrašas 1939 m.*). Nereikėtų pamiršti, kad tuo metu Šiauliuose gyveno tik kiek daugiau nei 22 tūkstančiai gyventojų.

Atsižvelgiant į Pirmosios Respublikos laikotarpiu kariuomenei atitekusį vaidmenį, nesunku suvokti, kad viename iš didžiausių šalies miestų buvo sutelktos gausios Lietuvos kariuomenės pajėgos. Kiek sudėtinga šiandien spręsti, koks karių skaičius buvo Šiaulių karinėje įguloje 1935–1937 m., tačiau, remiantis 1939 m. duomenimis, matyti, kad tais metais Šiauliuose buvo sutelktas išpūdingas 11 tūkstančių karių viršijantis kontingentas. Netgi atsižvelgiant į tai, kad 1935–1937 m. buvo iš dalies ramūs ir karių skaičius buvo mažesnis, tačiau, žinant, kad pėstininkų pulkas, kavalerijos ir aviacijos pajėgos Šiauliuose buvo įkurdintos jau seniai, galima daryti prielaidą, kad ir tokiu atveju įgulą sudarė ne mažiau kaip 7–8 tūkstančiai karių.

2 lentelė

Lietuvos kariuomenės karinės pajėgos Šiauliuose 1939 m.*

III Pėstininkų divizijos štabas
8 Pėstininkų pulkas
4 Artilerijos pulko 1 artilerijos grupė
III Divizijos lengvoji (kavalerijos) rinktinės dalis
III Pėstininkų divizijos ryšių batalionas
5 Artilerijos pulko 2 artilerijos grupė
Aviacija
5 Atsargos batalionas
Iš viso: 11 100 karių

* Lentelė parengta remiantis V. Jokubausku

Kiekvienas kariškis, nepriklausomai, ar jis šauktinis karys, ar karys profesionalas, eilinis ar karininkas, kasdieniame gyvenime, t. y. darbe arba laisvalaikio metu, vadovaujasi profesinės etikos normomis ir tam tikrais principais. Galima būtų svarstyti, kuo remiasi tokios normos, tačiau kur kas svarbiau sulgyti, kad pastarieji principai nesunkiai suvokiami kaip tam tikros taisyklės, apibrėžiančios santykius su karį supančiais tokiais pat kariais, bei, kas mums svarbu – elgesio taisyklės su civiliais gyventojais. Būtų sunku nuginčyti teiginį, kad etikos normos yra susijusios su tradicijomis. Tradicijos, perduodamos iš kartos į kartą, formuoja elgsenos stereotipus, kurie savo ruožtu netiesiogiai nulemia asmens reakciją į vieną ar kitą išorinį dirgiklį. Kalbant apie Lietuvos kariuomenės tradicijas, susiduriama su problematika, kurią trumpai bandant apibūdinti tektų pripažinti, kad tradicijų tarsi ir nebuvo.

Lietuvos kariuomenė susikūrė tik 1919 m., todėl jos karininkų korpusas tuo metu profesine prasme buvo jaunas. Lietuvos kariuomenės karininkija neturėjo ilgamečių, per istorijos tėkmę ir valstybinį tęstinumą susiformavusių ir perduodamų tradicijų. Atsižvelgiant į tai, kad valstybingumas buvo nutrūkęs daugiau kaip 100 metų, didelė dalis karininkų buvo baigę carinės Rusijos, Vokietijos, Prancūzijos karo mokyklas ir turėjo skirtingas garbės bei drausmės sampratas (M a c k e - v i č i u s 1938).

Kadangi tyrimas susijęs su drausme, derėtų paaiškinti, kad Pirmosios Respublikos Lietuvos kariuomenėje nebuvo bendro požiūrio į drausmę ir karių drausmės palaikymo būdus. Pirmasis Lietuvos kariuomenės drausmės statutai buvo išleistas 1919 m. Dėl savo apimties (4 puslapiai) negalėjo atitikti realijų, todėl 1920 m. buvo išleistas naujas, papildytas leidimas. Trečiasis drausmės statutai, beje, galiojęs iki valstybingumo praradimo, buvo išleistas 1935 m. (S t o l i a r o v a s 2011).

Kaip savo tyrimuose pastebi kiti autoriai, Pirmosios Lietuvos Respublikos kariuomenėje buvo vadovautasi Drausmės statutu, parengtu carinėje Rusijoje 1869 m., ir vėlesne jo 1913 m. pakoreguota versija. Jame buvo numatytos griežtos bausmės už drausmės pažeidimus ne tik eiliniams ar puskarininkiams, bet ir karininkams. Pastarieji galėjo būti baudžiami žodiniu ar raštišku papeikimu, pašalinimu iš pareigų ar net iš tarnybos, pažeminimu laipsniu, namų ar daboklės areštu iki 30 parų (Ibid.). Pastebėtina, kad tokių griežtų bausmių karininkams (t. y. arešto) nebuvo numatyta nė vienoje Europos valstybėje. Tad ar Lietuvos kariuomenėje buvo drausmės problemų? Remiantis šaltiniais galima teigti, kad drausmė iš tiesų buvo viena iš didžiausių Lietuvos kariuomenės problemų. Per 1919–1940 m. kariuomenės teismas išnagrino 2018 bylų tų kareivių, karininkų ir karo tarnybos civilių asmenų, kurie buvo kaltinami nužudymu, plėšikavimu ir kitais kriminaliniais nusikaltimais (P e t r a u s k a i t ė 2005).

Be sunkių nusikaltimų, Lietuvos karininkų kasdienybėje pasitaikydavo tokių nusižengimų kaip girtuokliavimas, muštynės, dvikovos ir pan.

Šiaulių karinės įgulos kariai miesto kavinėse, baruose, restoranuose XX a. ketvirtajame dešimtmetyje

1935 m. balandžio 13 d. Šiaulių karinės įgulos viršininkas pulkininkas Butkevičius pasirašė įdomaus turinio įsakymą. Minėtame dokumente ne tik buvo išvardytos maitinimo ir nakvynės įstaigos, tinkamos lankytis Šiaulių karinės įgulos karininkams, bet nurodomos ir tokio įsakymo atsiradimo priežastys. Kadangi kariuomenė yra labai specifinė struktūra, todėl jai taikomos normos, elgesio taisyklės neretai gana stipriai skiriasi nuo įprastų civiliams gyventojams elgesio taisyklių.

Nereikėtų užmiršti, kad tik kariuomenės dėka 1926 m. gruodžio mėnesį pasikeitė valstybės režimas, o ilgainiui kariuomenės atstovai surengė ar bandė surengti dar ne vieną dešimtį didesnių ar mažesnių sąmokslų prieš A. Smetoną asmeniškai ir tautininkų režimą apskritai. Todėl visiškai natūralus valdžios siekis kaip galima atitolinti kariuomenę nuo dalyvavimo politikoje praktiniu ir netgi diskusiniu lygmeniu. Politinės diskusijos jau nuo seno yra tapusios neatsiejamu užstalės atributu, todėl visai natūraliai atrodo Šiaulių karinės įgulos viršininko siekis pasirašytu įsakymu apriboti karininkų lankytinų vietų skaičių. Viena vertus, žemiau pateiktas lankytinų vietų sąrašas „pakėlė“ socialinę ir finansinę kartelę, t. y. nurodytos kavinės ar restoranai buvo vieni iš geriausių mieste, kita vertus, nurodant konkretų tokių vietų skaičių, galima nesunkiai stebėti ir kontroliuoti ten besilankančių asmenų kontingentą. Tačiau leiskime kalbėti pačiam viršininkui:

„Pastebėta, kad karininkai lanko tos rūšies viešbučius, restoranus ir kavines į kurias paprastai renkasi įvairių pažiūrų ir išsiauklėjimo žmonės, kurių šiurkščios santykiavimo formos kartais priveda prie incidentų bei įvairių ekscesų. Nuo to nukenčia tokias vietas lankančio karininko orumas, o kartais įvyksta žeminančių karininko vardą veiksmų ar net nusižengimų.

Tiems reiškiniams išvengti, skelbiu sąrašą klubų, viešbučių, restoranų ir kaviinių, kuriuose Šiauliuose karininkai gali lankytis:

I Klubai

1. Piliečių klubas Dariaus ir Girėno g. Nr. 117
2. Šaulių klubas Dariaus ir Girėno g.

II Viešbučiai

1. Berlin Vilniaus g. nr. 150
2. Kęstutis Dariaus ir Girėno g. nr. 21
3. Metropol Dariaus ir Girėno g. nr. 117

III Restoranai

1. Rambynas Aušros al. Nr. 52 a
2. Versal Vilniaus g. nr. 150

IV Kavinės

1. Kavaliausko Fabijono, Vilniaus g. Nr. 170
2. Segalovo Giršos Vilniaus g. nr. 138
3. Milšteino Vilniaus g.
4. Florida Vilniaus g. nr. 179

5. Radviliškio, Pakapės ir Meškuičių Pieno Perdirbimo Bendrovių užkandinė
Vilniaus g. 181
6. Bubių pieninės užkandinė (kampas Vilniaus ir Dvaro gatvių)

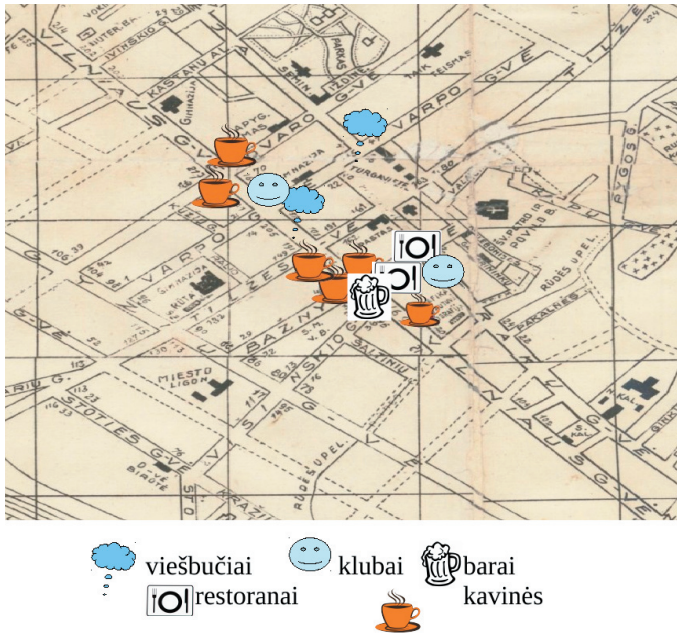
V Barai

Pilzeno bare (Vilniaus g-vė Nr. 132)

Pulkininkas Butkevičius

Įgulos viršininkas“ (LCVA 1935)

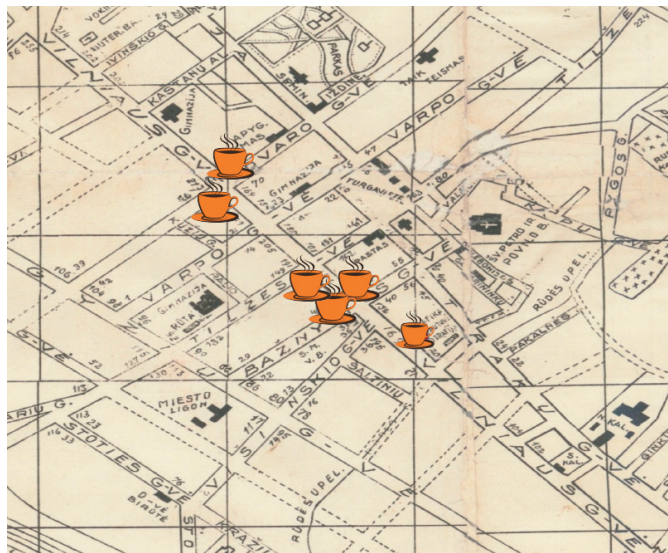
Kad būtų aiškiau, pateikiamos kelios iliustracijos, kuriose grafiškai pavaizduotas įsakyme išvardytų lankytinų vietų išsidėstymas to meto Šiaulių miesto plane.

1 pav. Šiaulių karinės įgulos karininkų lankytinos vietos Šiaulių miesto plane 1935 m.*

* Paveikslas parengtas remiantis ŠAM (1928 m.) ir LCVA (1935 m.)

Atsižvelgiant į tai, kad leidinys skirtas kavinės fenomenui, autorius patogumo dėlei atskira iliustracija išskyrė 1935 m. veikusias Šiaulių miesto kavines, kurias lankyti buvo rekomenduojama Šiaulių karinės įgulos karininkams.

2 pav. Šiaulių karinės įgulos karininkų lankytinos kavinės Šiaulių miesto plane 1935 m. *

*Paveikslas parengtas remiantis *ŠAM* (1928 m.) ir *LCVA* (1935 m.)

Kavinės užima stačiakampį, apibrėžtą Vilniaus, Dvaro, Aušros al., P. Višinskio gatvėmis. Faktiškai tai XX a. ketvirtojo dešimtmečio Šiaulių miesto širdis. Bažnyčios gatvėje, o pastaroji išsidėsčiusi šio stačiakampio vidinėje dalyje, buvo įsikūrusios miesto savivaldos įstaigos ir divizijos štabas.

Reikia pastebėti, kad įgulos karininkai ne visada elgdavosi deramai ir garbingai. Tiesa, rimtesnių pažeidimų, sukeltų kariuomenės atstovų Šiaulių kavinėse ar restoranuose, užfiksuota nebuvo, tačiau smulkūs finansiniai „nesusipratimai“ buvo vieni dažniausių tokio pobūdžio nusižengimų. Faktiškai tai buvo skolos restoranų, barų ar kavinių savininkams. Problemos kildavo dėl nenoro tokias skolas padengti, t. y. gražinti išskolintus pinigus: „1936 metų kovo mėnesio 14-tą dieną Šiauliai. Turimomis žiniomis Šiaulių įguloje kai kurie dalių bei įstaigų karininkai yra skolingi restoranuose ir net kitų skola nemokama gana ilgą laiką. <...> Dalių vadams bei įstaigų viršininkams išsiaiškinti karininkus skolininkus ir įsakyti jiems atsiskaityti betarpiu su restoranų savininkais iki š. m. gegužės 1 dienos“ (*LCVA* 1936).

Jau ne kartą minėtą drausmės problemą galima būtų pailustruoti nederamo elgesio, žeminančio kario orumą, pavyzdžiais. Minimais pavyzdžiais derėtų suprasti tik kaip aptariamąs problematikos iliustracijas. 1940 m. sausio 18 d. Antrojo inžinerijos bataliono vadas buvo informuotas, kad Šiaulių įgulos budėtojo padėjėjas, nuvykęs į *Kunigaikščių* barą (baras buvo įsikūręs Vilniaus ir Dvaro gatvių sankryžoje) rado netinkamai besielgiantį karį. Pastarasis buvo neblavus, kaip rašo raporto autorius, „suterštais rūbais, keliantis triukšmą ir tuo žeminantis karinį orumą“ (*LCVA* 1940).

Kad tai buvo ne pavienis ar išskirtinis atvejis, rodo ir kiti archyviniai šaltiniai. Tokių įvykių pasitaikydavo ganėtinai dažnai. Beje, minėto įvykio „herojus“ už tokių nusizengimą buvo nubaustas labai griežtai – jam skirta 15 parų arešto (*LCVA* 1940).

1935 m. Šiaulių karinės įgulos komendantas specialiu įsakymu įvardijo tinkamas savo įgulos kariams lankyti maitinimo ir nakvynės vietas. Archyviniai šaltiniai neleidžia daryti prielaidų, kaip buvo laikomasi tokio pobūdžio nurodymų. Viena vertus, įsakyme išvardytos kavinės, barai ir restoranai buvo vieni iš geriausių mieste, taigi tokiu būdu karininkai buvo tarsi izoliuoti nuo komunikavimo su „netinkamais“ asmenimis. Kita vertus, kaip matyti iš aukščiau pateiktų pavyzdžių, vieta ar jos interjeras ne visada įpareigoja tinkamai elgtis viešoje vietoje. 1937 m. Šiaulių įgulos komendantas paskelbė naują įsakymą, kuriame buvo nurodytos lankytinos vietos. Pastarasis sąrašas, lyginant jį su 1935 m., yra pakitęs – dalis 1935 m. įsakyme minimų vietų dabar nebefigūruoja, atsiranda naujų:

„1937 metų spalio mėnesio 11 d. Skelbiu sąrašą klubų, viešbučių, restoranų, kavinių ir barų kuriuos Šiaulių įgulos uniformuotiems karininkams leidžiama lankyti

I Klubai

1. Piliečių klubas Dariaus ir Girėno g. Nr. 117 tel. nr. 84
2. Šaulių klubas Dariaus ir Girėno g. 46 tel. nr. 656

II Viešbučiai

1. Berlin Vilniaus g. nr. 150 tel. nr. 219
2. Kęstučio Dariaus ir Girėno g. nr. 21 tel. nr. 249
3. Metropol Dariaus ir Girėno g. nr. 117

III Restoranai

1. Versal Vilniaus g. nr. 150 tel. nr. 111 sav.

IV Kavinės

1. Kavaliausko Vilniaus g. Nr. 170 tel. nr. 414
2. Milšteino Vilniaus g. nr. 134 tel. nr. 287
3. Florida Vilniaus g. nr. 179 tel. nr. 206
4. Radviliškio, Pakapės ir Meškuičių Pieno Perdirbimo Bendrovių užkandinė Vilniaus g. 181
5. Viktorija Vilniaus g. 146

V Barai

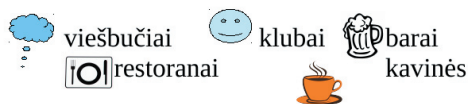
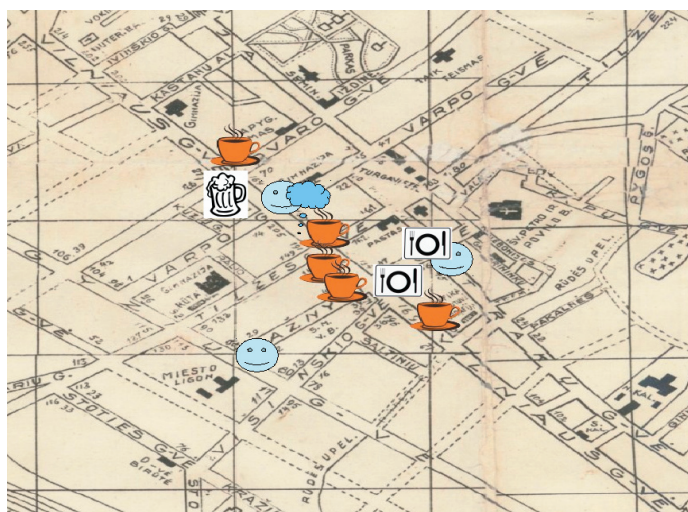
1. Kunigaikščių baras Vilniaus ir Dvaro gatvių kampas. Poškaus namai.

Pulkininkas Butkevičius

Įgulos viršininkas“ (*LCVA* 1937)

Tokie sąrašai labai naudingas šaltinis, padedantis suvokti XX a. ketvirtojo dešimtmečio Šiaulių miesto laisvalaikio praleidimo, viešojo maitinimo vietų rinkos pokyčius. Taigi kaip pakito Šiaulių miesto prabangesnių lankytinų vietų sąrašas? Pirmiausia į akis krintantis pokytis – restoranų sąrašė neliko *Rambyno* restorano.

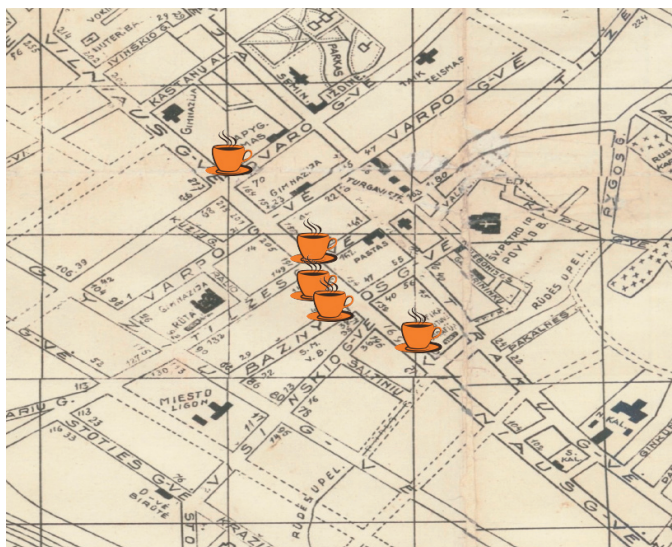
Šiandien sunku spręsti, kodėl pastarasis restoranas, įsikūręs Aušros alėjoje, iš šio sąrašo buvo išbrauktas. Galima tik daryti prielaidą, kad restoranas išgyveno ne geriausius laikus, kadangi 1939 m. telefonų abonentų sąrašė restoranas *Rambynas* Šiaulių mieste neminimas (*Telefono sąrašas* 1939). Vienintelis rekomenduojamas restoranas – *Versalis*. Pastarasis restorano vardas Pirmojoje Respublikoje buvo tarsi prekinis ženklas. Šioje vietoje pakanka prisiminti Kauno *Versalį* ir jo publiką. Kitas ir, ko gero, svarbiausias mūsų tyrime, atsižvelgiant į kavinės tematiką, pokytis – kavinių sąrašas. Čia per keletą metų įvyko didžiausi pasikeitimai. Iš kavinių sąrašo buvo išbrauktos Giršos Segalovo kavinė ir Bubių pieninės užkandinė. Be to, 1937 m. kaip lankytina įgulos kariams buvo rekomenduojama *Viktorijos* kavinė, įsikūrusi Vilniaus gatvėje. Pasikeitimai neaplenkė ir barų. Vienintelis iki šiol rekomenduojamas *Pilzeno* baras buvo pakeistas *Gubernijos*, t. y. vietos alumi prekiaujančiu *Kunigaikščių* baru. Galima daryti prielaidą, kad pastaroji aplinkybė ir tapo šio pasikeitimo priežastimi.

3 pav. Šiaulių karinės įgulos karininkų lankytinos vietos Šiaulių miesto plane 1937 m.*

*Paveikslas parengtas remiantis *ŠAM* (1928 m.) ir *LCVA* (1937 m.)

4 pav. pateikiamas lankytinų kavinių išsidėstymas Šiaulių miesto plane. Atsižvelgiant į būtent šioje srityje įvykusius didžiausius pasikeitimus, ši iliustracija turėtų padėti skaitytojui lengviau susiorientuoti.

4 pav. Šiaulių karinės įgulos karininkų lankytinos kavinės Šiaulių miesto plane 1937 m.*

* Paveikslas parengtas remiantis ŠAM (1928 m.) ir LCVA (1937 m.)

Išvados

1. XX a. ketvirtajame dešimtmetyje Šiaulių mieste ir aplink jį buvo išsikūręs gausus 7–8 tūkstančius karių priskaičiuojantis Lietuvos kariuomenės karių kontingentas, sudaręs Šiaulių karinę įgulą.

2. 1935 m. ir 1937 m. Šiaulių karinės įgulos komendantas pulkininkas Butkevičius pasirašė įsakymus, kuriuose buvo nurodytos konkrečios įgulos kariams lankytis leistinos maitinimo ir nakvynės įstaigos.

3. Lokalizuojant įsakyme minimų vietų sąrašą, tai būtų miesto centrinė dalis, apimanti Vilniaus, Dvaro, Aušros alėjos ir P. Višinskio gatvių formuojamą stačiakampį. Didžiausios, prašmatniausios ir moderniausios to laikmečio kavinės, barai ir restoranai veikė būtent šiame traukos centre. Šių gatvių suformuotoje erdvėje sukosi viešasis ir kultūrinis Šiaulių gyvenimas Pirmosios Respublikos laikotarpiu.

4. Įsakymas dėl lankytinų vietų „pakėlė“ socialinę ir finansinę kartelę, t. y. nurodytos kavinės ar restoranai buvo vieni iš geriausių mieste, be to, nurodant konkrečių tokių vietų skaičių galima buvo nesunkiai stebėti ir kontroliuoti ten besilankančių asmenų kontingentą.

5. Dažniausiai pasitaikantys karinės įgulos karių nusižengimai viešojo maitinimo įstaigose – nederamas elgesys išgėrus ir negrąžinamos laiku skolos įstaigų savininkams.

6. Pagrindiniai pokyčiai lyginant 1935 m. ir 1937 m. įsakymus pastebimi restoranų, kavinių ir barų skyriuose.

Šaltiniai ir literatūra

- Telefono sąrašas* – Lietuvos telefono abonentų sąrašas, Kaunas, 1933.
Telefono sąrašas – Lietuvos telefono abonentų sąrašas, Kaunas, 1939.
LCVA – Šiaulių miesto policijos pertvarkymo lapas. F. 1265 Ap. 1 B. 196. L 96. 1932 m.
LCVA – Šiaulių įgulos viršininko įsakymas Nr. 1. F. 1499 Ap. 1 B. 2. L.1, 1935 m. balandžio 13 d.
LCVA – Įsakymas Šiaulių įgulai. F. 1499 Ap. 1 B. 2. L. 3, 1936 m. kovo 14 d.
LCVA – Įsakymas Šiaulių įgulai Nr.1. F.1499 Ap. 1 B. 5. L. 29, 1937 m. spalio 11 d.
LCVA – Raportas Įgulos komendantui. F. 1499 Ap. 1 B. 9. L. 5, 1940 m. sausio 15 d.
LCVA – Raportas Įgulos komendantui. F. 1499 Ap. 1 B. 9. L. 11, 1940 m. sausio 24 d.
ŠAM – Šiaulių miesto planas I-R 4333, 1928 m.
J o k u b a u s k a s 2010 – Vytautas Jokubauskas, „Tuščias šūvis: galimybės atremti Vokietijos karinę grėsmę 1939 m.“, *Istorija. Mokslo darbai*, 73 t., Vilnius: LEU.
M a c k e v i č i u s 1938 – Antanas Mackevičius, „Karininko garbė ir jos gynimas“, *Mūsų žinynas*, Kaunas, 5, 726.
P e t r a u s k a i t ė 2005 – Audronė Petrauskaitė, „Karininkijos dorovės problemos prieškarinio Lietuvoje“, *Karo archyvas*, Vilnius.
S t o l i a r o v a s 2011 – Andrejus Stoliarovas, Lietuvos Respublikos specialiosios (karinės) baudžiamosios teisės šaltiniai 1919–1940 metais. 1869 m. Karinių įstatymų sąvadas: recepcija ir novelizacija, *Istorija. Mokslo darbai*, 79 t., Vilnius.

Simonas Strelcovas

Kavinės, restoranai, barai Šiaulių karinės įgulos kontekste XX a. ketvirtajame dešimtmetyje

S a n t r a u k a

Pagrindinės sąvokos: *kavinė, baras, restoranas, viešbutis, Šiauliai, karinė įgula.*

Straipsnio tyrimas susijęs su Šiaulių miestu. Lokalizuojant vietovę, tai būtų miesto centrinė dalis, apimanti Vilniaus, Dvaro, Aušros alėjos ir P. Višinskio gatvių formuojamą keturkampį. Būtent ši erdvė, kurioje buvo gausu valstybinio ir savivaldos lygmens institucijų, labiausiai masino miestiečius. Didžiausios, prašmatniausios ir moderniausios to laikmečio kavinės, barai ir restoranai veikė būtent šiame traukos centre. XX a. ketvirtasis dešimtmetis Lietuvos Respublikoje buvo aktyvus viešojo gyvenimo laikmetis. Valstybės kūrimosi etapas buvo baigtas ir visuomenė gyveno taikos meto ritmu. Žinant, kad kariuomenė Pirmojoje Respublikoje vaidino svarbų vaidmenį, Šiauliuose, kaip trečiame pagal dydį Lietuvos mieste, buvo dislokuotas ne vienas tūkstantis karių, priklausiusių skirtingoms kariuomenės pajėgoms. Laisvalaikiu kariai ir karininkai mielai lankydavosi mieste įsikūrusiose maitinimo ir nakvynės paslaugas teikiančiose įmonėse. Kai kurie iš tokių vizitų baigdavosi karininko orumą žeminančiais veiksmais. Tyrime bandoma išsiaiškinti karininkų lankytas Šiaulių mieste buvusias viešojo maitinimo ir nakvynės paslaugas teikusias vietas ir karinės įgulos vyresnybės bandymus užkirsti kelią galimiems nederamiems karininkų veiksams.

Simonas Strelcovas

Cafés, Restaurants, Bars in the Context of Šiauliai Military Garrison in the Fourth Decade of the 20th Century

S u m m a r y

Keywords: *café, bar, restaurant, hotel, Šiauliai, military garrison.*

The research is related to the city of Šiauliai. Trying to localize the area, it would be a square in central part of the city formed by Vilnius, Dvaro, Aušros alėja, and P. Višinskio streets. There were many of local and state-level institutions in this area and it was the reason that locals liked this place. The biggest and most modern cafés, bars and restaurants were exactly in the center of that square. The fourth decade of the twentieth century in the Republic of Lithuania was full of active public life. The state formation phase was completed and the society lived in peaceful time rhythm. Knowing that the army of the First Republic played an important role in Šiauliai, as the third-largest city, several thousand troops belonging to different military forces were deployed. During the free time soldiers and officers visited cafés, bars and restaurants located in city center. Sometimes some of these visits ended in officer's dignity humiliation actions. The study attempts to clarify the sites of catering and accommodation places visited by officers in Šiauliai and military superiors' attempts to prevent potential dignity humiliating actions.

S i m o n a s S T R E L C O V A S
Šiaurės Lietuvos mokslo centras
Šiaulių universitetas
P. Višinskio g. 38
LT-76352 Šiauliai
[simonas@strel.lt]